

LEADERSHIP AS FACTOR OF MEN'S STUDENT BASKETBALL, HANDBALL TEAM SPORTS AND GAMES ACTIVITIES EFFICIENCY

Olena Ivaschenko

Dnepropetrovsk State Agrarian Economics University

The main goal of study is extension of information about combining psychologic, athlete's physical and sports fitness qualification in playing sports in training process while studying in university. This study took place on 47 athletes, boys 18 - 21 years of different skills (the candidate for the master of sports - 18 , first-class sportsman - 23, second-class sportsman –6). It is proved that the effectiveness of sports and gaming activities in team sports will then be productive when there is a switch in the relationship between leading and famous players from the "subject - object" to "subject - subjective ". It was determined that the main precondition for the effectiveness of competitive activity is beforehand identification and formation of leadership behavior in teams players of team sports, where leadership is behavioral interaction process for individuals or teams to achieve established goals.

Key words: Personality, leadership, communication, competition, efficiency, interaction

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВУ ВОЛЕЙБОЛЬНОЇ КОМАНДИ ПІДЛІТКІВ

Світлана Караулова, Ірина Олійник, Михайло Олійник

Запорізький національний університет

Запорізький державний медичний університет

Постановка проблеми. Одним з найважливіших завдань психологічної підготовки у спорті є створення позитивного соціально-психологічного клімату в колективі. Особливості формування та прояв моральних якостей волейболістів знаходяться в тісному зв'язку зі специфікою волейболу – колективним характером гри. Емоційний стан команди, позитивні або негативні міжособистісні стосунки спортсменів, відсутність або наявність у команді конфліктів об'єднуються в таке поняття, як психологічний клімат [2].

У зв'язку з цим актуалізується проблема формування спортивного колективу, з метою формування у підлітка сталих тенденцій у поведінці, здатності до взаємодії, соціальної зрілості, розвитку та становлення особистості в колективі однолітків у процесі спортивної діяльності [1, 5].

Вік досліджуваних спортсменок (12-15 років) відповідає підлітковому періоду. Саме в цей період організм дитини розвивається як у фізичному, так і психічному аспекті. Саме в підлітковому віці людина переживає, початок становлення своєї особистості.

Сприятливий вплив колективу значний, але не можна забувати про склад цього колективу, потрібно знати його традиції, взаємовідносини між гравцями. Трапляється, що там, де тренери приділяють недостатньо уваги знанням всіх цих особливостей колективу, формуються волейболісти з непоганими ігровими навичками, але нестійкі в моральному відношенні. Вони погано впливають на колектив, породжують в ньому нездорові тенденції [3, 7].

Спортивна діяльність носить колективний характер, протікає в присутності інших людей та за їх участю. Спортивна команда представляє собою колектив зі своїми психологічними особливостями, в якому між спортсменами складаються певні відносини.

Заняття спортом супроводжується спілкуванням під керівництвом тренера. Саме спілкування є самим могутнім чинником формування моральних якостей. Займаючись спортом спортсмени починають усвідомлювати причетність до колективу і відповідно до правил та розпоряджень, вчаться керувати своїми діями, співвідносити їх з діями інших. Так зміцнюється воля, виробляється дисциплінованість, формується звичка до дотримання норм моральної поведінки

[4].

Актуальність цієї теми обумовлюється також тим, що спортсмени проводять дуже багато часу на тренуваннях та змаганнях, постійно перебуваючи в команді, тому формування колективу волейбольної команди підлітків є дуже важливим у розвитку як психологічної підготовки, так і у досягненні спортивних результатів окремого спортсмена та волейбольної команди в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних наукових працях з проблеми дослідження колективу та процесу його формування було показано, що найбільш вивченими є такі аспекти: психологія команди (Разімов А.П.), психологія в сучасному спорті (Кретті Б.Д.), психологія фізичного виховання і спорту (Гогун Є.М., Мартянов Б.І.), соціальний розвиток особистості в колективі (Русова С., Сухомлинський В., Ушинський К.), структура колективу (Селевко Г.), організація життєдіяльності в колективі (Новикова Л.), онтологія колективної дії (Белл Д.), виховання особистості через колектив (Юдіна К., Якшина С.), дитина в колективі однолітків (соціальний аспект підготовки до школи) (Якименко Л.), соціалізація особистості через колектив (Бех І.) тощо. Констатуючи суттєвий внесок вітчизняних та зарубіжних вчених у дослідженні процесу формування колективу, зазначимо, що питання визначальної ролі колективу у розвитку підлітка та формування умінь колективної взаємодії потребує більш ґрунтовного наукового аналізу [2].

Метою дослідження стало визначення і теоретичне обґрунтування рівня розвитку колективу волейбольної команди підлітків та особливостей формування колективу волейбольної команди підлітків.

Методи, організація дослідження. Дослідження психологічних особливостей міжособистісних стосунків було проведено в команді волейболісток (12 спортсменок), віком 12-15 років, які тренуються у Запорізькій спеціалізованій школі № 7.

З метою вивчення міжособистісних відносин в колективі волейбольної команди підлітків використовувалися такі методики:

- 1). Методика Ф. Фідлера – "Атмосфера в групі" [6].
- 2). Оцінка морально-психологічного клімату в колективі (за Лутошкіним Л.М.) [6].
- 3). Діагностика рівня розвитку міжособистісних відносин у групі [6].

У методиці Ф. Фідлера приведені протилежні за змістом пари слів, за допомогою яких можна описати атмосферу в групі. Чим ближче до правого чи лівого слова в кожній парі досліджуваний розташовує знак "X", тим більше на його думку вираженою є ознака у команді [6].

Методика "Оцінка морально - психологічного клімату в колективі" (за Л.М. Лутошкіним) дозволяє проаналізувати морально-психологічні особливості команди. Вона складається з 20 суджень-тверджень, згрупованих у 10 пар. Спортсменкам було запропоновано, уважно перечитавши кожне з подвійних висловлювань, обрати те з них, яке є найбільш типовим для характеристики групи.

Ступінь вираженості того чи іншого твердження позначаються числами від -3 до +3. На основі отриманих результатів можна судити про те, сприятливий в колективі психологічний клімат (+3, +2, +1) або несприятливий (-1, -2, -3).

За допомогою методики "Діагностика рівня розвитку міжособистісних відносин у групі" членам волейбольної команди підлітків була запропонована серія тверджень, які охоплюють численні сторони взаємин у групі. При цьому ступінь вираженості якостей, закладених в ситуаціях, дозволяла визначити, на якому рівні розвитку перебуває дана група (низькому, середньому, високому або

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

корпоративно-егоїстичному).

Кожен учасник опитування виступає в ролі експерта, який оцінює стан міжособистісних відносин в групі за чотирибальною ранговою шкалою: «А» – це твердження повністю відповідає характеру відносин, сформованих в групі; «В» – дане твердження в загальному характерно для нашої групи; «С» – це твердження лише в незначній мірі може бути застосовано до нашої групи; «Д» – дане твердження не характерно для системи відносин, що склалися в нашій групі, у нас все навпаки.

Результати, які отримані у ході тестування, обробляються наступним чином: підраховується загальний відсоток відповідей кожного типу і на цій підставі робить висновок, який характер носять міжособистісні відносини між спортсменками, в якому напрямку йде розвиток групи і що повинен зробити тренер або керівник команди в плані цілеспрямованого управління їх формуванням і розвитком.

Результати досліджень та їх обговорення. На основі експериментальних результатів, отриманих за допомогою методики Ф. Фідлера – "Атмосфера в групі", можна констатувати, що в цілому атмосфера в групі волейбольної команди підлітків сприятлива (табл. 1).

У анкеті спортсменкам були запропоновані варіанти відповідей від найпозитивнішої (від 1) до найнегативнішої (до 7). Було виявлено, що в сумі усі члени команди відповіли 1 – 39 разів, 2 – 37 разів, 3 – 19 разів, 4 – 16 разів, 5 – 7 разів, 6 – 1 раз та 7 – 1 раз.

На підставі цього було виявлено, що атмосфера в команді для більшості членів команди знаходиться на позитивному рівні, окрім однієї спортсменки, яка відповіла, що в групі переважає нудьга. Пізніше було виявлено, що вона відповіла саме так тому, що займатися волейболом її змушують батьки.

Таблиця 1

Результати методики Ф. Фідлера – "Атмосфера в групі"

Варіанти відповідей	Номер питання										Кількість відповідей
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	4	1	3	5	4	3	4	5	6	4	39
2	2	6	4	3	5	3	2	5	2	5	37
3	4	1	1	2	1	0	5	1	2	2	19
4	2	2	3	0	1	5	0	1	1	1	16
5	0	2	1	1	1	1	1	0	0	0	7
6	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	1
7	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1

Завдяки методиці "Оцінка морально-психологічного клімату в колективі (за Л.М. Лутошкіним)" було виявлено, що на думку багатьох членів команди в колективі переважає бадьорий, життєрадісний тон, членам колективу подобається бути разом, успіхи чи невдачі товаришів викликають співпереживання та інше. Але також було виявлено що: одна спортсменка, вважає, що інколи кожен нетерпимий до думки товаришів; інша спортсменка відповіла, що в більшості випадків члени команди байдужі один до одного; третя спортсменка відповіла, що інколи успіхи викликають заздрість, невдачі - зловтіху.

На підставі цього можна судити, що в цілому в колективі волейбольної команди підлітків морально-психологічний клімат знаходиться на достатньо високому позитивному рівні.

Методика "Діагностика рівня розвитку міжособистісних відносин у групі" показала, що рівень розвитку міжособистісних відносин у групі знаходиться на високому позитивному рівні (табл. 2).

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

Завдяки цієї методиці були отримані такі результати: відповідей А – 134, відповідно – В – 125, С – 36, D – 41, що є підтвердженням високого рівня позитивних міжособистісних відносин в групі.

Таблиця 2

Результати методики "Діагностика рівня розвитку міжособистісних відносин у групі", разів

Варіанти відповідей	Кількість відповідей
A	134
B	125
C	36
D	41

Висновки. Отже, нами була досліджена одна з актуальних проблем сьогодення – формування колективу на прикладі волейбольної команди підлітків. На підставі проведеної дослідницько - експериментальної роботи можна зробити висновки, що в колективі волейбольної команди підлітків переважає сприятлива атмосфера в групі, бадьорий, життєрадісний тон, членам колективу подобається бути разом, успіхи чи невдачі товаришів викликають співпереживання, тобто морально-психологічний клімат в групі та міжособистісні відносини в групі знаходяться на достатньо високому позитивному рівні, що може забезпечити найбільш оптимальний виступ команди як в окремій грі, так і в цілому впродовж сезону.

Перспективи подальших досліджень передбачається проводити в напрямку розширення вікових меж спортсменок, які займаються волейболом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.П. Колектив як чинник виникнення унікальної ситуації виховання особистості / І.П. Бех // Дир . шк. – 2002. – № 6 – 148 с.
2. Гогун Є.М. Психологія фізичного виховання і спорту: Навч. посібник для студ. вищ. пед. навчальн. закладів / Є.М Гогун, Б.І. Март`янов. – М.: Видавничий центр «Академія», 2000. – 288 с.
3. Кретті Б.Д. Психологія в сучасному спорті. / Б.Д. Кретті – М.: ФіС, 2000. – 224 с.
4. Мельничук Т.О. Лідерство в групі, колективі як інструмент і мотив розвитку особистості / Т.О. Мельничук // Рідна школа. – 2000. – № 5. – 188 с.
5. Погоріла І.С. Проблеми особистості та колективу в системі виховної роботи / І.С. Погоріла // Рідна школа. – 2002. – № 6. – 197 с.
6. Практикум з вивчення соціально - психологічних процесів у групі
7. (збірник тестів) / Методичний посібник / Під ред. О.В. Ткач. – Нікополь: НТ НМетАУ, 2012. – 47 с.
8. Разімов А.П. Психологія команди / А.П. Разімов – М.: Вища школа, 2003. – 423 с.

АНОТАЦІЇ

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВУ ВОЛЕЙБОЛЬНОЇ КОМАНДИ ПІДЛІТКІВ

Світлана Караулова, Ірина Олійник, Михайло Олійник
Запорізький національний університет
Запорізький державний медичний університет

Метою дослідження стало визначення і теоретичне обґрунтування рівня розвитку колективу волейбольної команди підлітків та особливостей формування колективу волейбольної команди підлітків, та його впливу на життя людини. У дослідженні брали участь 12 спортсменок, віком 12-15 років. Результати проведеного дослідження дозволили констатувати, що в колективі волейбольної команди підлітків переважає сприятлива атмосфера

II. НАУКОВИЙ НАПРЯМ

в групі, бадьорий, життєрадісний тон, успіхи чи невдачі товаришів викликають співпереживання, тобто морально-психологічний клімат в групі та міжособистісні відносини в групі знаходяться на достатньо високому позитивному рівні.

Ключові слова: волейбол, колектив, формування колективу, волейбольна команда підлітків.

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЕ КОЛЛЕКТИВА ВОЛЕЙБОЛЬНОЙ КОМАНДЫ ПОДРОСТКОВ

Светлана Караулова, Ирина Олейник, Михаил Олейник

Запорожский национальный университет,

Запорожский государственный медицинский университет

Целью исследования стало определение и теоретическое обоснование уровня развития коллектива волейбольной команды подростков и особенностей формирования коллектива волейбольной команды подростков, и его влияния на жизнь человека. В исследовании принимали участие 12 спортсменов, возрастом 12-15 лет. Результаты проведенного исследования позволили констатировать, что в коллективе волейбольной команды подростков преобладает благоприятная атмосфера в группе, бодрый, жизнерадостный тон, успехи или неудачи товарищей вызывают сопереживание, то есть морально - психологический климат в группе и межличностные отношения в группе находится на достаточно высоком положительном уровне.

Ключевые слова: волейбол, коллектив, формирование коллектива, волейбольная команда подростков.

PECULIARITIES OF FORMATION OF THE COLLECTIVE VOLLEYBALL TEAMS OF TEENAGERS

Karaulov Svetlana, Irina Oleynik, Michael Oleynik

Zaporozhye National University,

Zaporozhye State Medical University

The aim of the study was to determine the theoretical justification and the level of development of the collective of volleyball teams of teenagers and the features of the volleyball teams of teenagers formation and their impact on human life. The study involved 12 athletes, stated age 12 - 15 years. The results of the studies showed that favorable atmosphere and jovial, cheerful tone in the teenagers volleyball team prevailed. Team members enjoyed being together, the success or failure of teammates called empathy. It indicates that moral - psychological climate in the group and interpersonal relations are on a sufficiently high positive level.

Key words: volleyball, collective, formation of the collective, volleyball team of teenagers.